

พื้นที่ของโฮโมเซ็กซ์วลีนในสังคมไทย: สื่อ พิธีกรรมและชีวิตประจำวัน

พฤติกรรมรักเพศเดียวกัน อัตลักษณ์ และพื้นที่ทางสังคม?

ปีเตอร์ แจ็คสัน รองศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลีย นักวิชาการที่ผลิตงานเขียนเกี่ยวกับเรื่องเพศสภาพ / เพศวิถีในสังคมไทยหลายชิ้น เริ่มต้นการสนทนาด้วยการมองย้อนกลับไป ในช่วงสมัยรัชกาลที่ห้าถึงรัชกาลที่หก พบว่ามีสำนวนที่สะท้อนถึงพฤติกรรมทางเพศของชายกับชาย และหญิงกับหญิง สำนวนดังกล่าวได้แก่ “ไม่ป่าเดียวกัน” หรือ “เล่นเพื่อน” “เล่นสวาท” ขณะที่ในเอกสารโบราณของไทย เช่น กฎหมายตราสามดวง หรือ ในใบลานของทางภาคเหนือ มีการระบุคำว่า “นู้เมีย” รวมทั้งในภาษาบาลีมีคำที่เรียกว่า “นุ่งสก” ซึ่งมีบางคนแปลความว่าหมายถึงกะเทย

อย่างไรก็ตามอาจารย์ปีเตอร์เห็นว่าการระบุคำเรียกหรือสำนวนต่างๆ ในเอกสารโบราณมีแนวโน้มที่สะท้อนในระดับพฤติกรรมของชายรักชายหรือหญิงรักหญิง แต่ไม่อาจจะนำมาตีความว่าเกี่ยวข้องกับภาระบุถึงอัตลักษณ์ของคนรักเพศเดียวกันตามความหมายในบริบทของสังคมสมัยใหม่ และถึงแม้ว่าอิทธิพลของสื่อในปัจจุบันอาจทำให้คนในหมู่บ้านได้รับฟังและรู้จักคำว่า ทอม ดี เกย์แล้วก็ตาม แต่พฤติกรรมชายรักชายและหญิงรักหญิงอาจไม่ได้สัมพันธ์กับการแสดงตัวตนในฐานะของอัตลักษณ์ต่างๆ เหล่านี้ โดยอาจารย์ปีเตอร์มองความเชื่อมโยงระหว่างอัตลักษณ์และพื้นที่ทางสังคมว่า

“ในปัจจุบันเกย์จะมีพื้นที่ทางสื่อ ฝับ บาร์ ในอดีต ถ้าไม่มีใครเรียกตัวเองว่าเป็นเกย์ ก็จะไม่มีการมีพื้นที่ของเกย์ได้ หมายความว่า จะต้องมีการรู้จักว่าเราเป็นอะไรอย่างนั้นแล้ว ก่อนที่จะมีพื้นที่ของเขาต้องมีอัตลักษณ์ก่อนถึงจะมีกลุ่ม หรือวัฒนธรรมเข้ามาได้ กระทั่งในสมัยนี้ ในหมู่บ้านต่าง ๆ ก็อาจจะมีชายรักชายที่ไม่ได้เรียกตัวเองว่าเป็นเกย์ อาจจะไม่เรียกตัวเองว่า ชายรักชายหรือแค่การหลงรักเท่านั้นก็ได้ หรืออาจจะมีหญิงรักหญิง ซึ่งถ้าถามเขาว่าเป็นทอมไหม เขาอาจจะไม่รู้ ว่าทอมคืออะไร แคร็กผู้หญิงด้วยกัน การถามว่า มีพื้นที่ของคนรักเพศเดียวกันไหม ต้องมีความชัดเจนในอัตลักษณ์ว่าเป็นแบบไหน”

ผู้เข้าร่วมเสวนาคณะหนึ่งนำเสนอว่าในช่วงสองทศวรรษก่อน ความเข้าใจของผู้คนในสังคมชนบทที่มีต่อบุคคลที่มีพฤติกรรมรักเพศเดียวกันค่อนข้างน้อยคนเหล่านี้เป็นผู้ป่วย และวิธีการรักษาคือการพาไปเข้าวัด โดยมีความเชื่อว่า คนที่ต้องได้รับการรักษานั้นเปรียบเสมือนเป็น “คนดิบ” หลังจากที่ได้บวชเรียนในวัดแล้วจะสามารถกลับกลายเป็น “คนสุก” ได้ เนื่องจากได้รับการอบรมสั่งสอนและเรียนรู้ธรรมะต่างๆ แต่ในทางกลับกัน ประสบการณ์ตรงของผู้เข้าร่วมเสวนารายนี้พบว่า การถูกส่งตัวเข้าไปอยู่ในวัดนั้นมีพฤติกรรมการละเมิดทางเพศในเพศเดียวกันเกิดขึ้นในวัดด้วยเช่นกัน

นักศึกษาปริญญาโทสาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งกำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่องทอมดีในกลุ่มสาวโรงงานที่นิคมอุตสาหกรรมลำพูน สะท้อนมุมมองของกลุ่มหญิงรักหญิงในกลุ่มสาวโรงงานว่า ผู้หญิงที่เป็นทอม จะเรียกตนเองว่าเป็นทอม ขณะที่ผู้หญิงซึ่งเป็นแฟนทอมมักไม่เรียกตนเองว่าเป็น “ดี” แต่มองว่าตนเองเป็นผู้หญิงทั่วไป ในประเด็นนี้ ดร.ไพโรจน์ คงวีศักดิ์ แห่งภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่มองว่า เรื่องของการนิยามตนเองนั้นมีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่ทางสังคม และบางครั้งพบว่า การไม่แสดงตัวตนอาจมีส่วนช่วยให้พวกเขาสามารถอยู่ได้ทั้งสองพื้นที่ด้วย

“คนงานในโรงงาน ก็คล้ายกับสังคมไทยที่กะเทยกับผัวกะเทย คนที่เป็นผัวกะเทยก็ไม่บอกหรือว่าตนเองเป็นผัวกะเทย คือจะบอกทำไม ในเมื่อฉันเป็นผัวกะเทยก็เป็นผู้ชาย ส่วนกะเทยก็ต้องยอมรับอยู่แล้วว่าเป็นกะเทย การบอกว่าตัวเองเป็นทอมหรือดี กะเทยหรือผัวกะเทยนั้น เกี่ยวข้องกับพื้นที่ทางสังคมมาก หมายความว่า ฝ่ายที่ยอมรับตัวเองเป็นแบบใดก็จะพื้นที่ในแบบหนึ่ง ฝ่ายที่เฉยๆ รับก็ได้ ไม่รับก็ได้ ก็จะมีพื้นที่อีกแบบหนึ่ง”

ม้าซี-คาบารัด-ทิฟฟานี พื้นที่การแสดงของกะเทย

นักศึกษาปริญญาโท สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งกำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ม้าซีหรือคนทรงเจ้า ในภาคเหนือ ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลจากภาคสนามว่า ปัจจุบันมีกะเทยมีบทบาทในฐานะที่เป็นม้าซีเพิ่มจำนวนมากขึ้นในช่วงสองปีที่ผ่านมา และแต่ละคนมีภูมิหลังที่หลากหลายทั้งที่เป็นคนในหมู่บ้านและผู้ที่ย้ายมาเรียนจบมหาวิทยาลัย ว่างทรงที่มาเข้าม้าซีมีทั้งที่เป็นผู้ชายและผู้หญิง ม้าซีบางคนพบว่ามีร่างทรงถึงสี่ห้าร่างในแต่ละวัน อีกทั้งยังได้รับความนับหน้าถือตาจากผู้คนในสังคมเป็นอย่างมาก รวมทั้งมีบทบาทสำคัญในพิธีกรรมศาลหลักเมืองของจังหวัดทางภาคเหนือ รวมทั้งพิธีกรรมอื่นๆ ที่จัดอย่างยิ่งใหญ่อลังการ

ในประเด็นเรื่องบทบาทของกะเทยในพิธีกรรมคนทรงเจ้านี้ เปรมปรีดา ปราโมช ณ อยุธยา นักวิจัยและเลขานุการศูนย์ข้อมูลความหลากหลายทางเพศแห่งประเทศไทย ตั้งข้อสังเกตบทบาทของกะเทยในพิธีกรรมม้าซีว่า พื้นที่ (ที่คนมองว่าเป็น) กระแสหลักของกะเทยคือพื้นที่ของการแสดง และคนส่วนใหญ่มักมองว่า การแสดง เป็นพื้นที่ที่ขอพรรวมของกะเทย เพราะมีบทบาทในการแสดงต่างๆ เช่น คาบารัดไซร์ หรือการประกวดนางงามกะเทยหรือสาวประเภทสอง “ถึงแม้ว่าในแง่หนึ่งการแสดง หรือการประกวดนางงามจะทำให้กะเทยได้รับการยอมรับจากประชาชนมากขึ้น แต่ก็ไม่ได้ขยับไปจากความเป็นผู้หญิง ทำให้คนเข้าใจว่า กะเทยต้องเป็นผู้หญิง ทำให้กะเทยไม่ได้มีพื้นที่ที่แท้จริงของตัวเอง”

เปรมปรีดาเห็นว่า การที่กะเทยถูกคาดหวังตามบทบาทความเป็นผู้หญิงนั้น ไม่เพียงปรากฏอยู่ในเวทีของการแสดงเท่านั้นแต่ยังรุกรานเข้าสู่พื้นที่ความสัมพันธ์ส่วนตัวซึ่งกะเทยจะถูกคาดหวังจากแฟนผู้ชายว่าควรจะต้องมีความสวยงามในกรอบเดียวกับผู้หญิง ภาพลักษณ์ที่โดดเด่นของกะเทยในพื้นที่การแสดงที่มี “ความงาม” ในระดับนางงามเป็นเป้าหมายในชีวิต ส่งผลต่อชีวิตทางสังคมของพวกเธอในระดับชีวิตประจำวัน และนำมาสู่เส้นทางที่สร้างความฝันของกะเทยจำนวนมากนั่นคือ การผ่าตัดแปลงเพศ

ผู้เข้าร่วมสนทนาคณะหนึ่งเสนอว่า คนในสังคมคาดหวังว่ากะเทยต้องเป็นคนสวย ต้องขาว ไม่มีขนหน้าแข้ง ส่งผลให้กะเทยจำนวนมากไม่น้อยชวนชวยที่จะไปทำคัลยกรรม กระบวนการเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่มีอัตลักษณ์ของความเป็นผู้หญิงนั้น ประกอบไปด้วย การกินยาฮอร์โมน การตัดอวัยวะ และการผ่าตัดแปลงเพศ

เปรมปรีดาสะท้อนว่า สื่อจำนวนมากไม่น้อยยังมองความสัมพันธ์ระหว่างกะเทยกับความงาม หรือความอยากรู้อยากเห็นนั้น เป็น “ปัญหา” ส่วนตัว เช่น สื่อมักถามว่า ทำไมพวกเธอจึงต้องตัดอวัยวะ ทำไมจึงต้องอยากสวยอยากงามถึงเพียงนั้น

ประเด็นที่เปรมปรีดาอยากชี้ชวนให้สังคมคิดเป็นประเด็นที่กว้างขวางไปกว่านั้นคือ บทบาททางการแพทย์ของผู้เชี่ยวชาญที่ควรทำหน้าที่ให้ความรู้เพื่อให้เกิดความรอบด้านในการตัดสินใจมากกว่าการมุ่งเรื่องการพาณิชย์เป็นสำคัญ หรืออีกนัยหนึ่งคือพวกเขาคงควรมีสติธิ์ในการรับรู้ข้อมูลหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นจากแพทย์ผู้เชี่ยวชาญก่อนการตัดสินใจใด ๆ เหตุผลประการสำคัญที่กะเทยคิดถึงการแปลงเพศเนื่องจากการแปลงเพศทำให้การดำรงชีวิตง่ายขึ้น

นอกจากนี้ การละเมิดความเป็นส่วนตัวที่มีต่อกะเทยยังเป็นสิ่งที่ถูกทำให้เป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวัน ยกตัวอย่างเช่น กะเทยอาจถูกถามบนโต๊ะอาหารได้จนดูราวกับเป็นคำถามธรรมดาๆ ว่า “แปลงเพศหรือยัง” ขณะที่ในทัศนะของเปรมปรีดาเห็นว่าเป็นเรื่องหยาบคายต่อผู้ถูกถาม

ผู้เข้าร่วมคนหนึ่งถามว่า หากสังคมให้คุณค่าหรือยอมรับกะเทยมากขึ้น กะเทยอาจไม่จำเป็นต้องแปลงเพศ ในเรื่องนี้เปรมปรีดาตอบว่า “น่าจะเป็นไปได้ที่เขาจะอยู่ร่วมกับอวัยวะเพศที่เป็นแบบผู้ชาย เช่น คำว่า “สาวเสียบ” เรื่องนี้เกี่ยวกับ sexuality และไปไกลกว่าคำว่ากะเทยที่คนเข้าใจกัน ความหมายคือเขามีความสุขแต่ยังใช้อวัยวะเพศแบบผู้ชาย”

“เกย์และกะเทยในพื้นที่สี่อ”

ดร.ปีเตอร์ แจ็คสัน เสนอว่า ในปัจจุบันนิตยสารเกี่ยวกับเกย์ในกรุงเทพฯ มีจำนวนมากขึ้น โดยกลุ่มเป้าหมายทางการตลาดของนิตยสารคือลูกค้าที่เป็นเกย์ อย่างไรก็ตาม ดร.ปีเตอร์ตั้งข้อสังเกตว่า ขณะที่เรากำลังพูดถึง ทอม ดี เกย์และกะเทย แต่ในขณะเดียวกันอาจมีกลุ่มผู้ชายที่รักผู้ชาย ในกลุ่มนี้อาจไม่ได้มีความชัดเจนมากนัก

“ถ้าเปรียบเทียบกับประเทศตะวันตกคงจะมีลักษณะตรงกันข้าม เช่น หนังสือ *Broke Back Mountain* ที่ดังทั่วโลก เป็นเรื่องชายที่หลงรักกัน โดยไม่ได้เป็นกะเทย น่าสังเกตว่าในสังคมฝรั่ง เมื่อนึกถึงกะเทยหรือเกย์จะนึกถึงผู้ชายแบบนี้ก่อน แตกต่างจากสังคมไทย ถ้าพูดถึงเกย์หรือกะเทยก็จะนึกถึงภาพของผู้ชายตุ้งติ้งหรือกะเทยก่อน หนังสือไทยก็เช่นกัน อย่างเรื่องเพื่อนกูรักมึงวะ ก็ได้รับอิทธิพลจาก *Broke Back Mountain* จะเห็นได้ว่า สังคมไทยยังมีวัฒนธรรมแบบไทยซึ่งบางสิ่งบางอย่างไม่เหมือนกับต่างประเทศ”

นอกจากนี้ ดร.ปีเตอร์มีข้อสังเกตระหว่างพื้นที่สาธารณะกับพื้นที่ส่วนตัวว่า ทอมกับกะเทยอาจจะมีพื้นที่ในสาธารณะกว้างขวางขึ้น ขณะที่พื้นที่เกย์มีพื้นที่ส่วนตัวที่ได้รับการขยายมากขึ้น ดังเช่นที่ปรากฏว่ามีสถานบริการและสถานบันเทิงเฉพาะกลุ่มเป้าหมายเพิ่มมากขึ้น

หากเปรียบเทียบระหว่างทอม ดี เกย์ และกะเทยจากการนำเสนอตัวตนในละครโทรทัศน์นั้น ดร.ไพโรจน์ตั้งข้อสังเกตว่า กะเทยดูจะมีภาพพจน์ที่ถูกทำให้เป็นตัวตลกมากที่สุด ขณะที่เปรมปรีดา กล่าวเสริมว่า กะเทยไม่เพียงไม่ได้มีความสุขกับการนำเสนอภาพกะเทยในพื้นที่สี่อ ยังรู้สึกว่ามีสื่อเหมือนตัวทำร้ายให้พวกเขากลายเป็นตัวตลก การเข้าห้องน้ำสาธารณะเป็นประเด็นหนึ่งที่แสดงให้เห็นความประดักประเดิด เช่น กะเทยเข้าห้องน้ำผู้หญิงก็ถูกจ้องมอง และการจ้องมองนั้นอาจลวงเลยไปถึงความสงสัยอื่นตามมาเช่น “คนนี้ตัดไซหรือเปล่า” เป็นต้น

ผลกระทบในระดับชีวิตประจำวันส่วนหนึ่งล้วนเกี่ยวข้องกับการนำเสนอภาพลักษณ์ของกะเทยในพื้นที่สี่อ น้องดอย ผู้เข้าร่วมสนทนาเพิ่มเติมว่า “เมื่อคืนดูข่าวภาคดึก มีกระทู้ทางบ้านเขียนว่า “ท้องก่อนแต่งก็ดีสิครับ เราจะรู้ได้ว่าเมียเราไม่ได้เป็นกะเทย” แล้วนักข่าวสองคนก็หัวเราะ สำหรับเราคือความรุนแรงที่เข้ามาหาเรา”

ขณะที่โดยภาพรวม พื้นที่สาธารณะต่างๆ ดูเหมือนมีที่ทางสำหรับอัตลักษณ์ทางเพศที่หลากหลาย และลื่นไหล แต่ผู้คนจำนวนมากไม่น้อยก็ยังเผชิญอยู่กับการละเมิดสิทธิและความเป็นส่วนตัวทั้งพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ เสี่ยงสะท้อนต่อความอึดอัดใจเหล่านี้ก็น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีการปฏิบัติ ตลอดจนกติกาสังคมและจริยธรรมของกลุ่มคนต่างๆ เพื่อการเคารพสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของการอยู่ร่วมกันในสังคม

เก็บความและเรียบเรียงโดย:โสภิตา วีรกุลเทวัญ และวรวรรณ วรณลักษณ์

จากกิจกรรมชวนเสวนาเรื่อง “พื้นที่ของไฮโมเซ็กซ์ชวลในสังคมไทย: สื่อ พิธีกรรมและชีวิตประจำวัน ภายใต้การดำเนินการของโปรแกรมสร้างเสริมประชาธิปไตยระหว่างเพศ (Gender Democracy) มูลนิธิไฮนริคเบลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้